

Die Behandlung der angeborenen Hüftgelenksverrenkung von dr. F. CALOT, übersetzt von dr. P. EWALD mit einem Vorwort von prof. dr. O. VULPIUS. Verlag von F. ENKE, Stuttgart 1907.

Niet voor de Hollanders is het werk van CALOT door EWALD vertaald. Zij zullen aan het oorspronkelijk de voorkeur geven. De Duitschers schijnen aan zulke vertalingen behoefte te hebben, en dit vooral voor onderwerpen als de heupontwrichting, aan de bewerking waarvan zij zoo groot aandeel hebben. Intusschen verdient dit boek zeer onder de oogen van velen te komen. Of de praktische arts er veel aan hebben zal? Wanneer CALOT meent, dat de behandeling der heupontwrichting reeds zoover gevorderd is, dat zij aan den practicus kan worden overgedragen, dan moeten wij deze meening voor een illusie houden, die voorloopig niet belooft vervuld te worden. Immers CALOT's boek zelf is een krachtig getuige voor de vele moeielijkheden, welke zelfs de geroutineerde specialist op dit gebied ondervindt, en zal eer den practicus aansporen, dit moeielijke en groote risico aanbiedende gebied niet te betreden. Hoe zal hij, die krachtens zijn bezigheden de heupluxatie zelden te zien zal krijgen, praktisch kunnen voldoen aan alle technische eischen, welke door CALOT en anderen worden gesteld? De hoofdverdienste van het boek is dan ook niet de aanbieding der behandelingsmethode aan den huismedicus, het is de poging de overal toegepaste methode van PACI en LORENZ te verbeteren. De verkregen resultaten zijn nog niet zóó goed en zóó zeker, dat het niet noodzakelijk zou zijn steeds naar meer volmaking te streven. Prijzenswaardig is daarom de moeite, die CALOT zich heeft gegeven zoo nauwkeurig mogelijk een beschrijving zijner techniek en indicatiestelling te geven. De omvang van het boek, het groote aantal figuren, de uitvoerige ziektegeschiedenissen bewijzen den ernst, waarmede CALOT zijn taak heett opgevat. X-photo's duidelijk te reproduceeren schijnt zeer moeielijk te zijn. Toch kan men zoodanige niet missen. Aan de uitvoering van vele schematische voorstellingen had wat meer zorg kunnen worden besteed.

H. A. LAAN.

BRIEFWISSELING.

TWAALFDE CONGRES VOOR OPENBARE GEZONDHEIDSREGELING

op 5 en 6 Juli 1907 te 's-Hertogenbosch.

Dit nationaal hygiënisch congres heeft langzamerhand wel wat van zijn bekoring voor de geneeskundigen verloren. Dit is een gevolg van het feit, dat de woningwet in haar toepassing tot veel moeite en bezwaren aanleiding geeft, waarover door gemeente-autoriteiten, gezondheidscommissiën en woninginspecteurs gaarne van gedachten gewisseld wordt; daardoor geraakt de discussie vrijwel geheel op een terrein, dat den geneeskundigen

minder belang inboezemt en waar vooral juristen en staathuishoudkundigen zich thuis gevoelen en zich met elkaar meten. Als ik mij niet vergis, is dan ook langzamerhand het aantal geneesheeren, die dit congres bezoeken, sterk afgenomen. Vooral het congres verleden week te 's-Hertogenbosch gehouden had uit een geneeskundig oogpunt gezien slechts geringe waarde en bewoog zich bijna uitsluitend op sociaal terrein. Hoewel daarmee aan de waarde van het congres niet te kort wordt gedaan, meen ik toch dat het bestuur goed zou doen in het vervolg ook weer eens onderwerpen te doen behandelen, waarover de geneesheeren kunnen meespreken, daar ik anders zou vreezen, dat zij zich meer en meer van het congres zullen terugtrekken, wat toch zeker niet in de bedoeling van het bestuur ligt.

Het zou, meen ik, best mogelijk zijn elk wat wils te bieden op deze congressen door meer onderwerpen aan de orde te stellen. Tijd voor de behandeling kan zeer goed gevonden worden: zoo zou ik het voorlezen van het verslag van den secretaris en van den penningmeester achterwege willen laten en deze verslagen publiceeren vóór het samenkomen van het congres in het *Tijdschrift voor Sociale Hygiene*, zoodat alle leden er beter kennis van kunnen nemen, dan door het aanhooren der voorlezing. Voorts zou ik willen breken met de, mijns inziens verkeerde, gewoonte, den praeadviseurs nog eens op het congres het woord te verleenen om hun praeadviezen ook nog mondeling toe te lichten; in den regel zeggen die heeren dan nog eens wat zij reeds geschreven hebben en aan de leden reeds in druk is toegezonden. Een der praeadviseurs op dit congres motiveerde zijn mondelinge herhaling met te zeggen, dat hij niet van de aanwezigen mocht vergen, dat zij zijn praeadvies hadden gelezen. Wat is dan toch wel de bedoeling van het vooraf publiceeren der praeadviezen? Op deze wijze ware op het congres te 's-Hertogenbosch ongeveer 2½ à 3 uur uit te sparen geweest, tijd genoeg om nog een door praeadviezen voorbereid onderwerp in den breedte te behandelen.

Na een welkomstgroet het congres toegeroepen door den voorzitter der commissie van ontvangst, opende de voorzitter van het congres, prof. C. H. H. SPRONCK, het congres met een rede, waarin hij er aan herinnerde hoe hij twee jaar geleden bij de opening van het congres te Scheveningen de verwachting heeft uitgesproken, dat, terwijl Nederland van over de grenzen bedreigd werd door de meningitis cerebro-spinalis epidemica, het blijken zou dat ons land geen vruchtbaren bodem zou opleveren voor het tot stand komen van een epidemie dier ziekte. Gelukkig is zijn verwachting toen uitgesproken bewaarheid en is het bij zeer enkele sporadische gevallen in ons land gebleven. Maar behalve dat men er in geslaagd is ons land te behoeden voor die ziekte, heeft men in die twee jaar nog een belangrijken stap voorwaarts gedaan in de bestrijding ervan, doordat een geneesmiddel tegen die ziekte gevonden is, een geneesserum bereid uit het bloed van paarden die met den verwekker der ziekte zijn ingespoten. Zeer zeker is voorkomen ook hier beter dan genezen, maar toch is het bezit van een betrouwbaar geneesmiddel een groote steun in den strijd tegen de ziekte. Evenzoo is men er in den laatsten tijd ingeslaagd een geneesserum te bereiden tegen de epidemische dysenterie, eveneens een ziekte die gelukkig niet veelvuldig in ons land voorkomt. Deze feiten bewijzen wel, dat tegenwoordig niet meer uitsluitend de kliniek nieuwe geneesmiddelen kan aan de

hand doen, maar dat ook stelselmatige arbeid in het laboratorium zeer geschikte geneesmiddelen te voorschijn kan brengen. Verschillende landen bezitten dan ook reeds terecht instituten tot het bestudeeren van infectieziekten en tot het bereiden van zulke geneesmiddelen; deze zijn hetzij van staatswege opgericht hetzij door particulier initiatief.

Nederland bezit zulk instituut ten behoeve van den *veestapel*, de Rijks-seruminrichting te Rotterdam; het wil spreker voorkomen, dat de tijd gekomen is om ook ten behoeve van de lijdende *menschheid* de stichting van een dergelijk instituut in ernstige overweging te nemen. Voor ons land zou het doelmatigst zijn het gewenschte instituut aan een onzer universiteiten te verbinden en te stellen onder directie van een hoogleeraar in de faculteit der geneeskunde. Het bedoelde instituut, dat men Seruminstituut zou kunnen noemen, zou dan tot taak hebben vooral de infectieziekten van den mensch te bestudeeren, stelselmatig naar preventieve en therapeutische maatregelen te zoeken en tevens naar behoefte geneesmiddelen voor Nederland en zijn koloniën te vervaardigen. Daar zouden dus sera, tuberculine en dergelijke middelen, waarvan de apotheker de deugdelijkheid niet kan beoordeelen, van staatswege bereid of gecontroleerd moeten worden. Ook de bereiding van vaccine voor zooverre die thans in het Rijks parc vaccinogène plaats vindt, zou hier op haar plaats zijn, eventueel ook de behandeling van dollehondsbeet. De hoogleeraar-directeur van het seruminstituut zou als vanzelf aangewezen zijn om onderwijs te geven in de leer der immuniteit, omdat de geneesmiddelen, die hij bereidt de vrucht zijn van de studie van dit onderdeel der ziektekunde. Hij zou den aanstaanden artsen in het seruminstituut de bereiding der preventieve en in universitaire klinieken hun aanwending bij den mensch kunnen toonen.

Zulk een instituut moet, meent spreker, van staatswege worden opgericht wegens de groote kosten, die zulks medebrengt. Bovendien zal daardoor ook de opname in onze pharmacopee indien wenschelijk, mogelijk worden. Want het schijnt spreker niet bevorderlijk voor de volksgezondheid, dat een algemeen erkend en veelvuldig aangewend geneesmiddel zooals het anti-diphtherisch serum niet alleen niet behoeft voorhanden gehouden te worden in onze apotheken, maar in onze pharmacopee zelfs niet wordt genoemd. Ook aan het *laissez-aller*, dat import van alle mogelijke in het buitenland bereide sera toelaat, zal dan een eind gemaakt kunnen worden door den invoer van geneesmiddelen, die niet van staatswege worden bereid, te verbieden, of zooals Duitschland doet voor bepaalde geneesmiddelen verplicht te stellen het gebruik van praeparaten, die van staatscontrôle-merkteekens zijn voorzien.

Wat de kosten betreft, dient er op gelet te worden dat geld zal worden bespaard, doordat het niet langer noodig zal zijn sera uit het buitenland te betrekken. Dit is voorwaar geen gering voordeel. Men bedenke slechts dat, wanneer Nederland het serum tegen diphtherie, dat tot heden hier te lande is verbruikt, in Duitschland had moeten aankopen waar de fabrieken hooge prijzen berekenen, een kapitaal van meer dan een half millioen gulden over de grenzen verplaatst zou zijn.

Na afdoening van eenige huishoudelijke zaken deelt de heer PIJNAPPEL als voorzitter der commissie van praeadvies in zake vee- en vleeschkeuring mede, dat het wetsontwerp omtrent keuring van vee en vleesch bestemd voor export

met zulk een onverwachte spoed door ons parlement is behandeld dat de commissie aan dit congres geen voorstel daaromtrent had kunnen doen. Hij belooft echter, dat de commissie zich met de algemeene vleeschkeuring zal bezighouden. Het is te hopen, dat zij dan wat meer diligent zal zijn, want uit het gesprokene bleek vrij duidelijk, dat haar werkzaamheid tot nog toe niet zeer groot is geweest.

Daarnaast maakte een goed figuur de mededeeling van prof. WIJSMAN, als voorzitter der commissie voor de samenstelling van den *codex alimentarius*, over den stand der werkzaamheden. De eerste aflevering van dit werk, behandelende het onderwerp *melk*, is in druk verschenen; de vier volgende afleveringen (behandelend resp. spijsvetten, boter en kaas, water, algemeen onderzoek van plantaardige voedingsmiddelen, meel en brood) zijn in bewerking; de laatste wordt reeds gedrukt. Hij wijst er nog eens op, dat de bedoeling van dit werk is, te komen tot een basis van eenheid bij het onderzoek van voedingsmiddelen en bij de interpretatie der uitkomsten van zulk een onderzoek. Zal deze uitgave echter iets beteekenen, dan moet er een zekere mate van gezag aan worden toegekend, moct zij bijv. als basis dienen bij de behandeling van overtredingen op dit gebied voor de kantongerechten. Wanneer nu door de regeering aan deze uitgave van het congres eenige belangstelling werd geschonken, zou door dit feit het gezag van dit werk verhoogd worden. Hij stelt derhalve voor zich tot de regeering te wenden met een verzoek om subsidie voor deze uitgave bijv. van f 500.— over drie achtereenvolgende jaren. Zulk een subsidie zou eenigszins als een moreele sanctie van de regeering te beschouwen zijn. Dit voorstel wordt bij acclamatie aangenomen.

Daarna wordt tot de eigenlijke werkzaamheden overgegaan en het vraagstuk der *huisindustrie* aan de orde gesteld. Hieromtrent is door den heer C. J. P. ZAALBERG, adjunct-inspecteur van den arbeid, een praeadvies uitgebracht over *de toestanden in de huisindustrie in het bijzonder in Nederland* en door den heer IS. DE VOOLJS, inspecteur van den arbeid over *de maatregelen ter verbetering van huisindustrieele toestanden*. De eerste schetste in zijn belangrijk artikel de vormen van huisindustrie en wat daarmede door de arbeiders verdiend wordt. Men staat versteld van de lage loonen, die voor deze soort van arbeid betaald worden, waarvoor de Engelschen het kernachtige woord „sweating” gebruiken. Deze lage loonen zijn dan ook eigenlijk de hoofdzaak, de bron van al het kwaad, het hoofdverschil tusschen den arbeid in de fabriek en de huisindustrie. Door het lage loon komt de arbeider er toe overmatig lange werkdagen te maken, door dezelfde oorzaak moeten alle huisgenooten medewerken, komt men tot kinderarbeid; toch gelukt het hem niet meer dan een armoedig stuk brood te verdienen, de voeding van het geheele gezin is slecht, voor de woning kan niet veel geld besteed worden, zoodat de huisvesting slecht is en alles, het wonen, het slapen en de arbeid, in èèn en hetzelfde vertrek moet geschieden. Behalve de slechte hygiënische toestanden, waarin de arbeider verkeert, komt daar nog bij het gevaar voor de verbruikers der aldus vervaardigde producten, vooral waar deze zijn voedings- en genotmiddelen, kleeding of verpakkingsartikelen. Hoe licht zullen door die producten ziektekiemen kunnen worden overgebracht en verspreid? Tot nu toe is in ons land aan de huisindustrie en het toezicht

daarop nog niet veel aandacht geschonken; de toestanden in fabrieken zijn veel verbeterd, maar de toestanden in de huisindustrie zijn wel wat op den achtergrond geraakt.

De middelen om daarin verbetering te brengen werden door den heer DE VOOÏS besproken. Hij verwacht niet verbetering door aandrang der arbeiders zelf; zij zijn te arm en niet georganiseerd, doordat zij ieder op zich zelf werken en door de nood gedrongen nog met elkaar concurreeren moeten. Hij acht wettelijke maatregelen ter verbetering noodig. In de eerste plaats moet er zooveel mogelijk naar gestreefd worden de huisindustrie te doen overgaan in fabrieksarbeid, den arbeid naar fabrieken te verplaatsen. Voor vele vormen van arbeid zal dit mogelijk zijn, voor andere niet. Waar dat niet mogelijk is, moet er naar gestreefd worden de loonen te verhoogen door wettelijke vaststelling van minimum-loonen, verplichte bekendmaking van loontarieven, toepassing van verzekering tegen ziekte, invaliditeit en ouderdom op alle huisarbeiders, registratie van den huisarbeid door de ondernemers die den huisarbeid verschaffen aan de ééne zijde en door de verhuurders van woningen aan huisarbeiders aan de andere zijde. Voorts krachtige toepassing van het verbod van kinderarbeid en beperking van den arbeidstijd. Bij deze beide bepalingen moet niet de arbeider, die de overtreding begaat, gestraft worden, maar de werkgever die den arbeider, zij het ook schijnbaar vrijwillig, door te laag loon noopt tot overtreding. Eindelijk moeten hygiënische eischen gesteld worden aan woningen waar huisarbeid verricht wordt en bijv. arbeid verboden worden in woningen waar besmettelijke ziekte heerscht. Men make deze eischen eenvoudig, zoodat opvolging mogelijk is. Voorts pleit de inleider voor een innige samenwerking tusschen arbeidsinspectie en woningtoezicht voor het toezicht op die hygiënische voorschriften.

Men ziet, het vraagstuk der huisindustrie is zeker een vraagstuk dat de volksgezondheid raakt. Welke treurige toestanden door haar toedoen bestaan en onderhouden worden, schetsten zoowel de inleiders als vele sprekers in het debat ons zeer duidelijk. Dr. HEYERMANS wees nog op een zeer ongezonden vorm van huisindustrie door den heer ZAALBERG niet genoemd, nl. het vlasbraken; daarbij ontwikkelt zich een massa stof en de arbeiders krijgen koorts en gaan hoesten in den aanvang van het werk; laten „wennen” zij er aan; wat dit „wennen” beteekent blijkt uit het groote sterftcijfer aan tuberculose onder hen. Hij wijst op het Amerikaansche stelsel van bestrijding der huisindustrie, waarbij de verantwoordelijkheid op de schouders der huiseigenaren wordt gelegd, en waardoor het aantal woningen waar huisindustrie wordt beoefend sterk is afgenomen.

Over het algemeen bleek men vrijwel van dezelfde opinie te zijn, zoodat de discussie geen belangrijke verschilpunten opleverde. Door enkele sprekers werd er nog eens den nadruk opgelegd, wat ook de praeadviseurs niet verzuimd hadden, dat in vele gevallen de eigenlijke „sweater” niet is aan te wijzen, maar dat het publiek is de „sweater” door de producten veel te goedkoop te verlangen, zoodat een behoorlijk loon niet te geven is. In deze gevallen zijn de arbeiders schijnbaar onafhankelijk, werken niet voor een patroon, die het werk uitgeeft, maar men zal niet moge verzuimen deze gevallen ook onder de huisindustrie te rekenen. Voor arbeid, die eigenlijk niet naar de fabriek over te brengen is, wil de heer VLEEGEN dat bijv. gemeen-

tebesturen openbare werkplaatsen zullen oprichten, waar de arbeid geschieden kan en beter onder toezicht kan staan.

Het heeft geen belang voor onze lezers het debat in den breede weer te geven, maar het is van beteekenis de aandacht der geneeskundigen te vestigen op de in alle opzichten slechte gezondheidstoestanden, die door en in de huisindustrie bestaan. Velen onzer zullen deze toestanden wel van aanzien kennen en het is haast te verwonderen dat van de zijde der geneeskundigen daarover niet meer gehoord is.

Den tweeden dag was aan de orde, de discussie *over de bouwverordeningen ten plattelande en het toezicht daarop*, welk onderwerp werd ingeleid door de heeren jhr. mr. CH. J. M. RUIJS DE BEERENBROUCK en jhr. G. DE GRAEFF. Heftig wordt door beiden geklaagd over de bouwverordeningen, die nu ten minste langzamerhand zijn tot stand gekomen, maar vooral over het toezicht op de handhaving er van. Dat toezicht bestaat feitelijk niet en de verordeningen worden dan ook niet gehandhaafd. Dat op die wijze de woningwet geen nut kan doen op het platteland spreekt vanzelf. Om hierin verandering te brengen stellen de rapporteurs voor dat een aantal gemeenten gezamenlijk een inspecteur of opzichter zullen aanstellen, waardoor de kosten voor elke gemeente niet te hoog worden. De discussie bewoog zich zeer sterk over de vraag of zulk een ambtenaar moet benoemd worden door de gezamenlijke gemeentebesturen of door de gezondheidscommissie, ingesteld van een complex van gemeenten. Uit den aard der zaak is dit geen vraag waarvoor de geneeskundigen zich sterk zullen interesseeren.

Des middags kreeg de heer J. H. FABER het woord om te spreken over *de toepassing der woningwet ten behoeve van een stelselmatige en zoo snel mogelijke vermindering van het aantal bewoonde krotten op het platteland*, waarover door hem ook een praeadvies was uitgebracht. Hij heeft op het platteland al zeer bedroevende ervaringen opgedaan met de opruiming der onbewoonbare woningen; onbewoonbaarverklaring en ontruiming zijn op het platteland haast ondoenlijk, en de gemeentebesturen doen er dan ook zoo goed als niets aan. Hij deelde een aantal staaltjes uit zijn ervaring mede. Het groote bezwaar is het gebrek aan woningen, zoodat men met de uitgezette gezinnen geen weg weet; in den regel trekken deze dan ook weer zoo spoedig mogelijk in de ontruimde woning. Hij zou daarom wenschen dat de wet de gemeentebesturen dwong een bezoldigd woningtoezicht in te stellen en bij onbewoonbaarverklaring evenveel woningen te bouwen als afgekeurd worden, behalve als er voldoende goede woningen leeg staan. Veel discussie werd over deze quaestie niet gevoerd; men was het blijkbaar met den inleider algemeen eens.

Het congres werd op den avond van den eersten dag door het gemeentebestuur op het raadhuis ontvangen. Daarna was er concert op de markt, terwijl het congres des Zaterdag besloten werd door een gemeenschappelijken maaltijd, waarna een concert in de societeit „Casino” plaats had.

P. MUNTENDAM.

BEROEPSBELANGEN.

EEN DUITSCHE ARTS GEVRAAGD VOOR NEDERLAND? — *De Berl. klin. Wochenschr.* van 1 Juli bevat een advententie, waarin het bestuur van Tweede Helft, n°. 2, 1907.